

ŠOA – holocaust

Text 4.5

Richard Glazar – Treblinka, slovo jak z dětské říkanky; 1994, Praha, úryvek str. 89–91

Vysoký mladší muž vyklopýtá ven a za ním žena. Je prostovlasý, dlouhé vlasy má zcuchané do stran, obličej zarostlý černým strniskem, zplihlý plášť otevřený, všechny knoflíky utrhány. Pod uchem má temnou skvrnu krve, na nohou rozbité šedivé filcové boty a v každé ruce plný vak. Žena šlápne náhodou na hlavu jednoho z ležících, uklouzne, a jak se v pádu zachycuje, vyrazí muži jeden vak z ruky. Vak se otevře a ven se vykutálí ubohá změť – brambory, hrnec s kouskem margarínu ve známém papíře, zmuchlané, stočené prádlo, špinavé plátěné pytlíčky asi s potravinami, poloplné, splasklé. Muž se otočí, volnou rukou uchopí ženu a zvedá ji. Ale vtom už se hrbí pod Kiweho karabáčem. Nepohybovali se dost rychle, zdržovali. Také druhý vak padne k zemi, mužův obličej je zalitý krví, ale ta nestéká dolů, mrazem tuhne na obličejí v temně červených prouzcích a krupičkách. Pokouší se ochránit ženu před ranami vlastním tělem, nechce ji pustit, a teď se vztyčí jako v pokusu o odpor. To Kiweho úplně rozběsí, z druhé strany dvakrát zabíjícky zasáhne Sepp a všichni mně zmizí z očí. Muž měl žlutou hvězdu našitou nejenom na levé straně pláště, ale také na zádech. Je to tedy transport z obsazeného sovětského území. Ti z Polska mají na paži bílou pásku a na ní modré obrysy Davidovy hvězdy. Terezínské transporty mají na levé straně prsou žlutou hvězdu s nápisem *Jude* uprostřed.

Shon a křik na rampě slábnou. Poslední klopýtají z vagonů a lapají po vzduchu. Ani jediný kufr nebo pořádný batoh, jen rance, vaky a pytle s navázanými provazy jako popruhy na ramena. I podle toho bych poznal, že tohle je ubohý transport odněkud z východu.

„Teď honem dolů,“ šeptá mi David Brat, který vše pozoroval kousek dál ode mne, „teď už nás každou chvíli vyženou ven vyklízet rampu, a v tomhle transportu bude ještě v každém vagonu spousta...“ Varovné signály prolétnou barákem od boxu k boxu.

Nejdřív musejí být mrtví a nepohybliví z každého vagonu vytaženi na rampu. Stáhnou si čepici přes uši a vběhnu do prvního vozu. Chytnu za dvě nohy, táhnou, ale nejde to. Teprve teď v té změti poznávám, že tělo, kterému nohy patří, je zatíženo ještě jinými těly. Vezmu za dvě ženské nohy. Hrubé punčochy na nich mně chroupají pod rukama – byly asi promočené. Znovu do vagonu. Teď je navrchu mrtvý s proříznutým hrdlem, zvrácená hlava visí někde vzadu na šíji. To je práce těchhle ukrajinských mládenců v ghettech. Chytnu raději za jinou volnou ruku, ale zase ji pustím – cítím, že kdybych chytil pevněji a táhnul, bude se lámat. Vezmu si přece toho s proříznutým hrdlem. Ke dveřím vagonu se právě postavil Boelitz ve vojenské beranici místo lodičky a nahlíží dovnitř.

ŠOA – holocaust

Vagony jsou vyprázdněny. Teď rychle přikrývky a v nich odnášíme mrtvé z rampy do lazaretu. Karel Goldberger, David Brat, Lublink a já máme jednu přikrývku – každý za jeden cíp. No, vidíš, jak tady leží, pěkně vyrovnaný po celý rampě, nohama ke stěně baráku a hlavou k vagonům už nejsou tak hrozný. Jsou to kusy, ber je do rukou jako kusy – jak začneš koukat na každého zvlášť, bude s tebou zle. Ne, to vůbec nejde se nedívat – ty strnulé oči, vždycky za ně zůstanu viset, neprojdou mezi nimi, pokaždé se chytím – všude kolem je plno očí, strašlivě upřených, a jsou pořád větší a větší, už překrývají čela, celé obličej, rovnou pod nimi trčí brady... Počkat, takhle ne – tak se tedy dívej, dívej se, jako že je to ohromně zajímavý, že to všechno prozkoumáš, každého zvlášť – kolik že je vlastně smrtí? – pěkně voskově žlutá, vyzáblá až chrastí, nadmutá a nepochopitelně těžká, s fialově černými kroužky po střelách a roztodivnými flekanci po bodnutích – je to zajímavý, zajímavý, ohromně zajímavý...

Po kolikáté už běžím s nákladem do lazaretu a zpátky na rampu. Teď už běžím s nákladem do lazaretu a zpátky na rampu. Teď je nejbliž po ruce nějaký starý jen v dlouhé košili – trocha kostí potažených kůží a na ní ohromné bílé skvrny. Nohy u kotníků mohou docela obemknout prsty ruky. Jak ho zvedáme, zpola pod ním, zpola pod ranci se začne něco hýbat. Žena, snad prostředního věku, se s námahou posadí. Rozpuštěné ztuhlé vlasy, mazanina a slepence po celém obličej, ale nejhorší je výraz v očích...

„Šílená –“ chraptí tlumeně Lublink.

Zvedneme přikrývku s mrtvým – je lehký jako pírkó – a žena padne zase nazad, nohy má zaházené ještě balíky a ranci.

Zdola je slyšet mohutný hlas kápa Rakowského: „Schneller mit den tojten, immer schneller, immer weiter – Rychleji s těmi mrtvými, pořád rychleji, pořád dál...“

Tady leží hrníček s trochou sádla – několik mužů s přikrývkami přeběhne – a už zmizel v té motanici.

Přiběhneme do lazaretu – starý v košili vylétne velkým obloukem dolů do prohlubně na hranici a ztratí se v plamenech, které se v mrazivém vzduchu barví do zelena, fialova. Nad nimi vachman na krystalově se třpytícím valu podupává v řasnatém hnědém kožichu, sahajícím mu až ke kotníkům vysokých bot. Když se obrátíme, rozhoupávají už další za námi své břemeno v přikrývce: „Hooo – hop!“ – Tělo s dlouhými vlasy letí vzduchem – ta žena z rampy. David Brat udělá krok dopředu, pravou rukou drží stále cíp přikrývky, levou vztáhne dopředu a předsunuté horní zuby se mu ještě víc, divoce obnaží: „ – nee, není...“ Povykem pronikne strašlivé zařvání, dole v ohni se něco vzepne – „Was schreits und lauerts ihr da herum, íraus mit euch – Co tady hulákáte a lelkujete, ven s vámi!“ –

ŠOA – holocaust

Miete se prudce otočí a míří na nás, rozkročen, čepici posunutou do týla ještě víc než jindy, bělavý obličej teď zčernalý a jak uvařený, ale oči pořád skelné. V lazaretu se objevuje Mentz a s ním další čtyři s příkrývkou. Vyrážíme ven, uvnitř padá jedna, druhá rána... Přece jen jí dal kouli – myslím si. Otočím se – z lazaretu vycházejí s příkrývkou tři...

„Co je?“

„Jakub – sklouznul po písku dolů a on ho tam koulí přidržel...“

Znovu ženský jekot a sténání z příkrývky, která nás mívá, a zvýšený ruch kolem:

„Je v porodních bolestech, rodí...“

Autobiografie:

Richard Glazar, který je ve světoznámém filmovém dokumentu Claude Lanzmanna Šoa stručně uváděn jako „Muž, který přežil Treblinku“, se narodil r. 1920 v Praze. O devatenáct let později odmaturoval, na univerzitu už nesměl a v r. 1942 byl na základě norimberských zákonů jako Žid odtransportován do Terezína. V Treblince se ocitl 8. října 1942 a náhodně byl dozorcí vybrán mezi sedm set vězňů, kteří tábor udržovali v chodu. Treblinka patřila k šesti hlavním nacistickým vyhlazovacím lágrům: během 14 měsíců její existence (červenec 1942 – srpen 1943) zde bylo podle různých údajů zlikvidováno 750–870 tisíc lidí. Postaral se o to personál složený ze třiceti příslušníků SS a 120 ukrajinských dozorců. V srpnu 1943 vypuklo v Treblince povstání, při kterém se dvěma stovkám vězňů podařilo uprchnout, velká většina z nich však byla brzy chycena a zastřelena. R. Glazar se spolu se svým přítelem Karlem Ungerem dostal po neuvěřitelné pouti napříč Evropou až do Mannheimu, kde se nechali na falešné dokumenty zaměstnat v místní zbrojovce a dočkali se konce války. (Tyto své zážitky popsal v knize Treblinka, slovo jak z dětské říkanky, kterou vydalo nakladatelství Torst.) V poválečných letech vystudoval Glazar ekonomii, po komunistickém puči musel z politických důvodů odejít „do výroby“, odkud ho v polovině 50. let vyrekla nemoc. Pracoval v Československé akademii věd, v r. 1969 emigroval do Švýcarska, kde se živil jako šéf dokumentačního střediska velké poradenské firmy, specializované na ekonomiku.

Po listopadu 1989 do Prahy ze švýcarského exilu nejprve zajížděl, posléze si zde našel byt a trávil tu větší část roku.

V roce 1998 kolem Vánoc ukončil z vlastní vůle svůj život.

